

mintegy 1 m-re sűrűn egymáson sok kerámia- és üvegtörmelék-találtunk az agyagos földben, a 18. századból. A jelenséget ezen a szinten megtisztítottuk, és úgy tűnt, hogy megvan a beásás körvonala: egy meszes, valamint egy hamus réteg keretezte. Miután azonban elkezdtük bontani, kiderült, hogy ezek csak betöltési rétegek voltak, így a beásás szélei nem lettek meg: az építkezés szintje alatt folytatódik végig ez a sűrűn törmelékenes jelenség. A kerámias réteg között máshol is meszes réteg volt megfigyelhető. A jelenség, úgy tűnik, hogy minden irányban folytatódik. A fal mellett kb. 1,5 ásonyomot mentünk le az alapozási szint alá, de a jelenség mélyült tovább. A metszefalban beásás nyoma nem látszott. Az objektum tisztítását, valamint a szakfelügyeletet a munkálatoknál augusztus 9-én tovább folytattuk.

Úgy tűnik, hogy egy 18. századi derítőt találtunk az épület D-i fala mentén. Kiásva a jelenséget nem volt módunk, mivel az a jelenlegi bolygatás, az épület alapozási szintje alá megy, kiterjedése pedig bizonytalan. A jelenlegi földmunkák az objektumot nem bolygatják. Más jelenségnek nyomát az aknában nem találtuk.

Munkatárs: Simon Béla.

GÁTI CSILLA

234. Szigetvár, Turbék, Alsó-hegy (KÖH 84889)

(Baranya megye) Tő

A Szigetvárhoz tartozó turbéki Szőlő-hegyen a Boronkai-szőlőben korábban már Kováts Valéria is feltárt török kori épülethez tartozó falmaradványokat. A régi ásatási helyszínt a Szulejmán projekt keretében végzett tájrekonstrukciós kutatásokhoz kapcsolódó helyszíni szemle során, a felszínen heverő hódoltság kori leletek alapján, 2013. február 27-én sikerült azonosítani. A szőlősorok között az apró téglás-habarcos omladék a Rózsa-, a Nefejejs- és a Margaréta-dűlők közötti részen (Szőlő-hegy 3711/1-2-3-5, 3710, 3708, 3708/1-2, 3707, 3706, 3705/2, 3704. hrsz.), több elkülönülő foltban jelentkezett, s ott szinte teljesen beborította a felszínt. Mindez arra mutat, hogy a korábbi megfigyelésekkel ellentétben ott nem csak egyetlen épület maradványai vannak, hanem azok egy hódoltság kori kisvárosnyi méretű településsel számolhatunk. Evlia Cselebi 1664. július 20-án körülvárt Szigetváron, és leírásában megemlíti a dzsámmal, vendégfogadóval, iskolával, fürdővel rendelkező, közeli kis települést, a *kaszabát* a szőlőhegyen.⁷³ De már a szigeti vár környékének 1579. évi összeírásában „Szigetvár közelében” is megemlíti Szultán Szulejmán Kán kolostorának helységét (*kaszaba*). A lajstrom szerint Bayazid fia Mehmed *mahallet* 23 török családfő, Ali fia Veli *mahallet* 28 török családfő lakta és 1 szőlő, 5 szántóföld, 3 malom, 1 majorság, 3 pusztát tartozott hozzá. Vass Előd szerint ez a türbe fenntartására létrehozott alapítvány (*vakuf*) birtokainak központja volt (Vass 1993: 201–202).⁷⁴

73 Evlia Cselebi török világlutató magyarországi utazásai 1664–1666. A M. Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának megbízásából fordította és jegyzetekkel kísérte Karácson Imre. Budapest 1908, 36.

74 Vass Előd: Szigetvár város és a szigetvári szandzsák jelentősége az Oszmán-Török Birodalomban (1565–1689). In: Szita László szerk.: Tanulmányok a török hódoltság és a felszabadító háborúk történetéből. A szigetvári történetész konferencia előadásai a város és a vár felszabadításának 300. évfordulóján. Pécs 1993, 201–202.

A történeti adatok és a helyszíni megfigyelések együttesen arra mutatnak, hogy a turbéki Szőlő-hegyen megfigyelt, árokkal is védett település a két *mahalle* nagyságú török kori Turbékkel, a Szulejmán szultán sírhelye fenntartására létrehozott vallásalapítvány (*vakuf*) birtokainak központjával azonosítható.

SZABÓ GÉZA

235. Szihalom határa

(Heves megye) Ő?, R, B, V, LT?, Sza, Á, Kö, I

A Szihalom község szennyvízelvezetésének kiépítése során 2013. május–júniusban végzett szakfelügyelet az alábbi lelőhelyeket érintette.

Földvár (KÖH 25655): A község DNy-i szélén, a Rima bal oldali magaspártján, egy kiugró, jól körülhatárolható részen található a Földvár néven nyilvántartott lelőhely. Központi része egy kiemelkedő halom, amely valószínűleg árokkal van körülvéve. Ezt a területen futó utca (Bem apó utca) nyomvonalában is meg lehet figyelni, körülötte van egy külső telep. A lelőhely területe szinte teljes egészében beépített, így annak kiterjedése nem meghatározható.

A lelőhelyen a 19. században folytak kutatások (Foltinyi János), de pontos leírás, illetve dokumentáció nem maradt fenn. A későbbiekben csupán néhány helyszíni szemlélt végeztek a területen (Legányi Ferenc, Galván Károly, Nagy Levente). A szennyvízárok nyomvonala a mai Bem apó utca vonalában futott, közvetlenül mellette több más korábbi közmű és egyéb beásás bolygatta a területet. Csak itt volt lehetőségünk megfigyeléseket végezni. A korábban előkerült jelenségek és leletanyag alapján bronzkori, Árpád-kori és középkori telepjelenségek, illetve Árpád-kori sírok nyomai voltak várhatóak.

Ezen a szakaszon nem ásták mélyre a vezeték árkat. A megfigyelt jelenségeket részben újkori bolygatások pusztították el. Igen sok a közmű, egy szűk területre koncentrálnak a vezetékek, az utca nyomvonala miatt is nehézkes volt a megfigyelés. A jelenségek nagy részét a lelőhely Bem utca által érintett É-i és Ny-i részében figyeltük meg.

A jelenségek nagy része már a bronzkori település központi részét körülvevő árkon belül került elő, illetve erről a szakasról gyűjtöttünk bronzkori leletanyagot (hatvani és füzesabonyi kultúra). A 31. ház előtti szakaszon egy jelenség felső részét újkori bolygatás zavarta, de az alatta levő fekete humuszos rétegből bronzkori töredékeket gyűjtöttünk. A 33. háznál egy szabályos, mély beásást figyeltünk meg, alján nagy kődarab, betöltése egyöntetű fekete humuszos, belőle kevés újkori kerámia került elő. Sokszor a vízvezeték árkanak bolygatásából kerülnek elő leletek. A 35. háznál az árok oldalfalából és a betöltéséből kb. 3 m hosszan bronzkori kerámatöredékek és állatsontok kerültek elő.

A 33. sz. házzal szemben levő 20. sz. ház bekötésének földjéből szórvány emberi csontok kerültek elő, de ezek kora bizonytalan, ugyanitt a fővezeték árkából bronzkori kerámiát és egy gyermek váztöredékeit és koponyatöredékeket gyűjtöttünk bolygatott földből.

Az ún. Földvárnál a szennyvízárokban megfigyelték alapján szinte 130 cm-ig bolygatott a talaj, vegyesen újkori, és néhány bronzkori kerámatöredék is került elő. 220 cm-ig, a kiásott árok aljáig humuszos talaj van igen kevés kerámiával, de innen is került elő újkori töredék is, valamint több paticsdarab. A terület bolygatottsága, az árok szűk keresztmetszete és iránya miatt semmilyen összefüggés nem mutatható ki a földvárral.

A földvártól D-re, a 43. és az 53. sz. között, alig 36 cm szélességben, 110 cm mélyen bolygatott humuszban haladtak a vezeték árkával. Az 53. sz. előtt az árok alján kb. 10 cm vastag, vörösre égett omladékos réteget figyeltünk meg, felette kb. 54 cm vastag szürkésbarna humusz van, amiből bronzkori kerámia került elő. Az omladékok 474 cm hosszan követtük, de még folytatódott az árkon kívül is, egy, az árokra merőlegesen ázott bekötésben pedig 290 cm szélességben figyeltük meg a jelenséget. Sem a jelenség pontos kiterjedését, sem irányát, sem funkcióját nem lehetett megállapítani, feltételezhetően egy épület maradványa lehetett.

Szórványként a 49. sz. ház elől került elő középkori kerámia-töredék.

A Bem utca DK-i részében az árok mélysége alig éri el a 170 cm-t. Az 5. sz. telek, illetve a 2/A sz. ház előtt kb. 130 és 140 cm között több kerámia-töredék került elő. A körülmények miatt nem sikerült pontos megfigyeléseket végezni, így csak feltételezhető, hogy a töredékek egy sötétbarna humuszos rétegben jelentek meg. Bronzkori kerámia-töredékek és állatsontok kerültek elő. Ez a terület valószínűleg már a külső telephez tartozik.

Kölcsény utca (Közhiteles Nyilvántartásban nem szerepel): A település Ny-i szélén, a Rima magaspártján, annak kiszélesedő részén, a Földvár nevű lelőhely központi területétől ÉK-re, kb. 300 m-re, a Kölcsény utcában egy késő rézkori település néhány objektuma került elő.

A 2. sz. ház vízbekötéséből szórvány őskori kerámiát gyűjtöttünk. A 2A ház előtt egy viszonylag mély, széles, egyenes aljú gödör jelentkezett az árok É-i falában, betöltése humuszos, alján égett réteg. Betöltésének felső részében igen sok kagyló volt, ami szinte rétegben jelentkezett, mellette halcsontok, kevés állatsont és rengeteg kerámia-töredék került elő, köztük egy kétosztatú tál és egy merice töredéke. Az alsóbb rétegekben jóval kevesebb a leletanyag, de itt is volt kagyló, kerámia és egy őrlőkö töredéke is. Tőle É-ra fut a vízvezeték, ami valószínűleg bolygathatta, illetve elpusztíthatta a gödör É-i felét. Az utcabeliek elmondása szerint, a vízvezeték kialakításakor, valamikor a 60-as években igen sok kerámia-töredék került elő, amit a helyi pedagógus gyűjtött össze.

A szennyvízárók nyomvonalában egy másik, kisebb gödör is előkerült, az utca középső vonalában, az 5. sz. telek előtt. A betöltésből kerámia-töredékek, egy kova nyílhegy, kagylódarabok kerültek elő.

A beépítettség miatt a lelőhely pontos kiterjedését nem sikerült megállapítani, de a további munkálatok során a szomszédos Damjanich utca 11. sz. ház bekötésénél a munkások kerámia- és állatsont-töredékeket gyűjtöttek. A rézkori töredékek mellett, néhány vaskori (kelta?) töredék is előkerült.

Pamlényi-tábla (KÖH 32542): A községtől DK-re, a Mezőszemere felé vezető út és az M3 autópálya közötti területen, a Rima mai szabályozott medrének bal oldalán regisztrált lelőhelyen építették ki a szennyvíztisztító telepet. A szakfelügyelet kezdetén a tervezett szennyvíztisztító épület 17×13 m-es, 4 m mély alapja már ki volt ásva. A kiásott gödör falában 4 jelenséget regisztráltunk. A szennyvíztisztító területén csak a kivitelezés egy következő fázisában kutathattunk, ekkor került sor a munkagödör falában megfigyelt objektumok tisztítására, dokumentálására, részleges bontására, az építkezéssel a továbbiakban nem bolygatják a területet.

A gödrök többségéből igen kevés leletanyag került elő, pontos kort nem lehetett meghatározni, csupán feltételezen az őskor időszakára tehetők. Az egyik jelenség egy méhkas alakú gödör, ebből viszont igen sok, a késő bronzkori pilinyi kultúrára keltezhető leletanyag került elő, kerámia-töredékek, őrlőkő, csont és egy lapos csillag alakú agyagtárgy is, valamint sok tapasztás-darab, vastag áglenyomatokkal.

Terepbejárást végeztünk a szennyvíztelep környékén a lelőhely kiterjedésének meghatározása céljából. A telep és közműveinek nyomvonala az önkormányzat tulajdonában levő földterületre esik, melyet kivontak a művelés alól, jelenleg sűrű, magas fű borítja, illetve középen a vezeték nyomvonalában bolygatott a föld. A fűvel borított területen nem lehetett felszíni megfigyelést folytatni. Ettől É-ra és D-re azonban napraforgótábla volt, melyben lehetőségem nyílt terepi megfigyelésre. A teleptől D-re, az autópálya kerítése és a szennyvíztelep között végig kerámia-töredékeket gyűjtöttünk a felszínen. A leletek a Rimához közelebb egy lapos dombháton sűrűsödtek, ez valószínűleg már a *Sóhajtó* nevű lelőhely (KÖH 49189) területe. Ezen a területen főleg őskori kerámia-töredékek kerültek elő. Fényezett felületű, síkzott peremű, éles hasvonalú, lencsedíszes, valamint grafitos soványítású töredékek. A késő rézkorra, a bronzkor korai és késői szakaszába, valamint a késő vaskorra sorolható darabok. Néhány apró kavicsos soványítású, illetve csigavonaldíszes töredékből Árpád-kori megtelepedésre következtethetünk. A kerámia mellett őrlőkövek és néhány kovadarab is előkerült.

A szennyvízteleptől É-ra tovább folytatódik a lelőhely. A területen szintén napraforgóültetvény van. Ny felé nem éri el teljesen a Rima mai medrét, nagyjából a területen végigfutó villanyvezetékig tart, itt jól megfigyelhető egy lapos dombhát. A leletek K felé ritkulnak, majd ÉK felé egy helyen ismét sűrűsödnek. A lelőhely É-i határát egy egykori folyómeder sekélyebb része jelzi. Ezen a területen főleg jellegtelen kerámia-töredékek kerültek elő, őskori, leginkább késő bronzkori darabok, valamint a terület középső részén szarmata edények töredékeit gyűjtöttük.

Biztosan megállapítható, hogy a szennyvíztisztító területen egy régészeti lelőhelyre esik, amely tulajdonképpen a már ismert Pamlényi-tábla nevű lelőhely.

Vasútastelep (KÖH 44849): A lelőhelyet Legányi Ferenc 1950 júliusában tett régiségkutató útjáról szóló jelentéséből ismerjük. A vasútastelep a 20. század első felében keletkezhetett. Legányi adatai alapján: „... gödör ásásnál, vályogvetésnél, ott több ép fazekat leltek. Fónagy József (legdélibb házior), Fónagy János (Ny-i házior), Sári Antal aratógazda (legészakibb utca), Farkas István 25. házsz. (a község házára leadott fazék), Mihály Pongrácz (Lovász), Antal István (méhész) Szemerei út, csontvázat lelt.”

Jelenleg a Vasút, a Diófa és a Szabadság utcákban ázott szennyvízvezeték nyomvonalában történt megfigyelés során kerültek elő régészeti jelenségek. A terület a település D-i vége, a vasúttól D-re, a Rimára és a Mezőszemere felé vezető műút között található. A Rima nevű vízfolyástól K-re egy, az ártérből kiemelkedő magasparton, melynek alakja az egykori meder nyomvonalát követi. Csak a szennyvízárók nyomvonalában volt lehetőségünk kutatni. Az utcák vonalában több közmű is fut egymás közelében, így a megfigyelt objektumok nagy részét már korábban is bolygatták. A kutatás sokszor csak fotó- és rajzos dokumentációra adott lehetőséget, csupán néhány esetben tudtunk az

objektumokra rábontani. Összesen 45 jelenséget dokumentáltunk. A jelenségekkel érintett terület minimum 350×350 m kiterjedésű, de a belső udvarokon nem volt lehetőségünk kutatni.

Az objektumok egy részéből nem került elő korhatározó kerámia, csak jellegtelen, esetleg az őskor valamelyik időszakához köthető oldaltöredék. Néhány gödörből késő rézkori kerámia töredékek kerültek elő, többek között az egyik Diófa utcai objektumból is, amire rábontottunk. Ennek betöltéséből szinte több rétegben igen sok állatsont és kerámiatöredék, illetve egy kőeszköz is előkerült. A késő rézkori jelenségek főleg a terület D-i és Ny-i feléből kerültek elő.

Néhány gödör anyagát a késő bronzkorra, illetve a késő vaskorra tehetjük, ez a néhány gödör a terület ÉNy-i negyedébe esik.

Római kori objektumok az érintett terület egészéről kerültek elő, de többségében a Ny-i, illetve az É-i utcából. A szarmata telepjelenségeket a megfigyelték alapján egyszerű gödrök, méhkas alakú tárolóvermek, és feltételezhetően egy műhely részlete képviselte. A házi kerámia és a szürke korongolt kerámiatöredékek mellett, *terra sigillata* töredék is előkerült.

Egyetlen gödörből származik jellegtelen, de az anyaga alapján középkorra tehető kerámia.

Két biztosan római kori sír, egy bizonytalan korú, de feltehetően római kori sír került elő, amelyre rábontottunk. Két esetben szórvány egész edény került elő, ami szintén sírkerámia lehetett. A D-i utca (Szabadság utca) Ny-i felében tártunk fel egy É–D-i tájolású sírt. A halott nyújtott testhelyzetben, karjai szorosan a test mellett, kézfeje a csípő alá szorulva helyezkedett el. Nyakánál bronzfibula, derekán egy bronz övcsat, bal oldalán csípőmagasságban egy vaskés és egy vas tűzkésztség, lábfejénél egy szürke korongolt edény volt. Tőle nyugatra egy másik csontváz került elő, egy árokban, de a vázat a szennyvízárok erősen megbolygatta. A vázrészlet közvetlen közeléből kerámiatöredékek, egy nyomott gömbös formájú orsógomb és állatsontok kerültek elő, de összetartozásuk kérdéses.

A harmadik sír a Ny-i utcából (Diófa utca) került elő. A koponyát és a bal vállat a szennyvízárok bolygatta, a lábát a gázárak ment keresztül. Nyújtott testhelyzetű, D–É-i irányban fektetett halott. Jobb keze a test mellett, a bal nyújtott helyzetben, de a csípőn nyugszik. A csípőcsont bal oldalán egy hosszúka téglalap alakú bronz csattest került elő, illetve a halott bal oldalán néhány kisebb bronztöredéket találtunk.

Az É-i utca (Vasút út) K-i részéből 70 cm mélyen kerültek elő bolygatott emberi csontok. Melléklet, vagy egyéb, a váz korára utaló lelet nem került elő. Tájolása bizonytalanul Ny–K-i.

Munkatársak: Gutay Mónika, Nagy László, Tóth Zoltán.

FARKAS CSILLA

236. Szirmabesenyő határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

Pusztai Imre 2013 márciusában, mezőgazdasági szemle közben, újabb régészeti lelőhelyeket fedezett fel Szirmabesenyő környékén, melyek leleteit behozta a múzeumba.

Észak (Sajó bal part) (A Közhiteles Nyilvántartásban nem szerepel): A lelőhely a község É-i szélén, a Sajó bal partján, egy mesterséges csatorna NyDNy-i partján, szántott területen található. A bejelentő, mintegy 50×100 m-es területen, 13 kerámiatöredéket és 1 pattintott követ gyűjtött, melyek a középső neolitikumból (AVK) származnak. A bejelentést követően a lelőhely bejárására, pontos felszíni kiterjedésének meghatározására nem nyílt lehetőség.

Berek 3. (Közhiteles Nyilvántartásban nem szerepel): A lelőhely a községtől és a Sajótól K-re, az egykori Bükkalja Tsz-től KDK-re, a Berek (Berek-dűlő) és a Berek 2. (Berek-dűlő) lelőhelyektől É-ra található. A bejelentő, mintegy 50×50 m-es területen, 5 nagy méretű, lenyomatos paticsot és 1 őrlőkötőredéket gyűjtött, melyek a középső neolitikumból (AVK vagy csoportja) származnak. A bejelentő megjegyzése szerint a paticsokat 2–3 gödör vagy ház helyén találta. A bejelentést követően a lelőhely bejárására, pontos felszíni kiterjedésének meghatározására nem nyílt lehetőség.

CSENGERI PIROSKA

237. Szolnok határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ő, Szk, Sza, Á, I

Az M4 gyorsforgalmi út Abony–Fegyvernek 96+055–125+000 km szelvények közötti szakaszának építését megelőzően az MNM NÖK munkatársai előzetes régészeti dokumentáció készítésének keretében az alábbi lelőhelyeken végeztek kutatásokat.

Alcsi-puszta III. (M4 RL 9. lh.) (KÖH 65442): A tervezett nyomvonal és a lelőhely metszésében, próbafeltárás keretében 2 szondát húztunk, a nyomvonal É-i és D-i szélén, összesen 1724 m²-nyi felülettel.

A feltárás során összesen 17 objektumot figyeltünk meg. Ezek nagyrészt a D-i árok K-i végén helyezkedtek el, csak 3 objektum került elő az É-i árokban. A feltárt objektumok jelentős részét – korszakhatározó lelet, sok esetben leletanyag hiányában – nem lehetett datálni. A datálható jelenségek esetében is meg kell jegyezni, hogy nagyon kevés leletanyag került elő belőlük, sokszor csak egy-két kerámiatöredék. Az előkerült leletek alapján 1 őskori gödröt, 2 szarmata kutat és 1 szarmata sírt tudunk azonosítani, a többi objektum korát nem tudtuk megállapítani. A feltárt objektumok jelentős része cölöpszerkezetes építményekhez tartozó cölöplyukak, illetve árkok voltak. A megnyitott felület nagysága alapján ezek pontos funkcióját nem lehetett megállapítani. A fentiek mellett nagyobb részt ismeretlen funkciójú gödrök kerültek elő. A jelentősebb objektumok közé sorolható a D-i árok Ny-i részén feltárt 2 kút. A feltárt objektumok közül mindenképp kiemelkedik az É-i árok Ny-i részén feltárt D–É-i tájolású szarmata sír (STR 14). A sír kifosztása során a felsőtestet teljesen elpusztították, csak a halott két lába maradt anatómiai helyzetben. A láb mellett került elő egy bikónikus orsógomb és egy tű töredéke. A sír kifosztása a váz állapota és a mellékletek hiánya alapján biztosnak tekinthető, rablógödörre utaló jelenséget azonban nem sikerült megfignünk.

MAGYAR CSABA

Szűcs-tanya (M4 4. lh.) (KÖH 81413): A lelőhely Szolnoktól ÉNy-i irányban fekszik, a Jászberény felé vezető 32-es út vágja két részre. A feltárt terület közvetlenül az út mellett, annak Ny-i oldalán terül el.

A tervezett autópálya nyomvonalhoz (a 98+100 és 98+200 km szelvények között) egy a 32-es úttal megegyező irányítású autópálya felhajtó csatlakozik. Az érintett terület a terepbejárások alapján kijelölt lelőhely központi részét érinti. A terepbejárást korábban az MNM NÖK I. sz. régió Topográfiai Osztálya végezte. Ennek során késő bronzkorra, szarmata és Árpád-korra keltezett leleteket találtak. A területen 2013 őszén az MNM NÖK Topográfiai Osztályának munkatársai (Stibrányi Máté